

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Ars versificandi et carminum condendorum Henrici Bebelii

Bebel, Heinrich

Colonie, 1507

VD16 B 1101

Regule De metroy stransione

[urn:nbn:de:bsz:31-293522](#)

Regule

Pro. velis. Ab his cū suis coningatis. Hē cū ybis secunde psonae singularis indicatiui quarte coningationis.

Clerba secunde psonae singularis indicatiui quarti ordinis. vt audiis. Utios producentes p. crescentis ḡt. vt latinis tis. lis litis. cisis. plurales casus. vt scannis. Deis. monosyllaba. vt vis. sis. et ab eis compotis. Huius. ad lis.

Exripe is nti casus. qui s. mis. tis bis. semis semissis. Greca in is. similem vocatiū habentia. thetis. aris inis soteris inis. preter si mois. pyrois. Habentia ḡtū in oentis et vocatiū in is. et i. quoniam talia corripiuntur.

Produc. simois. latnios. et id genus habentia ḡtū in oentis. Columel. Sic inicat aut ructū pyrois aut ore corusco. oui. Inter ea volvuntur pyrois Eous et Ethon. q̄ pyrois ita habeat in ḡto testas. Ua. fla ccus hoc versu. Et formidante patrio piroenta dolores.

Pro. terminata in ys. vi. Erinnys thetis. secundum multos ex illo virgiliū exēplo. Teq̄z sibi generum tethys emat oībus vndis. Priscia. ita ponit regulam in. vii. In is p̄ductam greca et latina. vt hic delphis vel delphin. hic aris proprium huius arinis. hec so tenis huius soteris. hic dīs huius dītis idest pluto. hic et hec dīs appellatiū huius dītis idest dīuitis. hec vis huius vis. hic et hec sannus. hec ille.

Clerba cōiunctius preteris temporis. Hiberis. Fueritis. Legeritis. volunt aliqui produci.

Nescis inuenire coripi apud poetas. oui. Nescis an exciderit mecum loca venitus illuc. Item Posis. iuuenalis. Lū possis honestus illuc. Et nutrit cor. Propertius. Nutris in hospitio nō polydore pio.

Os

In os. producantur. vt Bos. os oris.

Lor. os ossis. Compos. ncp̄os. impos. Greca in os. ilios. lem nos neritos chaos. Athos Utr. product. Benitiuos grecorum ve pallados. Arcados. pentheos.

Produc. tamen temoleos. nicoeos et id genus habentia ḡtū singularem ō producta terminatum. lingua attica. vir. u. acnei. Androgeos offert. Quid. viueret androgeos. vrinam nec fata luisset. Tros seu p̄prium seu gentis nomen producitur. Produc. secundū priscianum Heros. auctore Prisciano. Ea q̄ apud grecos. habent ḡtū in oīos et apud nos vertuntur in oīis. ve minos minois. et omnia que in os apud grecos terminantur. vt eros minos

Ua

In no cor. vt Tempus. Pro Monosyllaba. plus. minus. thus p̄. Produccia p. crescentis ḡt. celus. incus. salus. vt dicit. priscian.

De metry scansione

Sentimus singulares et natos actios utios plurales quae declinatiois
ve fractis. Greca habentia genitum in odis Melampus. oedipus. odis s.
cor. latine declinata. patrus thi. pantoos vir. Natos grecos us Di-
dus. sapphus Habentia genitum in unis. amath. phicus. vneis.
Pal. Horati corrupti. Regis opus sterilisq; diu pal aptaq; remis.

¶ De scansione et generib; carminu.

Terralichon Bebelij ad lectorem

Si quis apollinea caput exornare corolla
Expetit. et certo verba ligare pede
Ut possit posthac dulces componere versus
Hunc adeat librum. qui dabit artis opem.

¶ Ad benedicu farner iurisconsultu atq; Joanne Lorcher phis
doctores. atq; canonicos sturgardianos integerimos. eppla Bebelij.

Cū tā p veteri amicicia diuturnaq; puerudine. viri humanissi-
mi q; dū nobiscū Lubinge moraremini. iucundissime virilis meci.
q; p recenti in me studio singulariq; hūanitate nihil nō vobis debet
atq; nō obscure intelligi mea q; oia si q; sunt saltē ingenij et indu-
strie viri p; incredibili eē obnoxia. Attame dū nup ad vos descēde-
rem discipuloz meoz stupatus comitatu ad retudendā elinguādā/
q; maledicentiā inauditaq; quandā lingue intemperantia cuiusdā
toysoeto mastigos. qua leuibo tantū plijs infugam
piecimus in ipsaq; aggressione incruentis manib; cōpressum. adeo
feliciter. vt speram ut hostiles illas. v'l potius temerarias et fatus
ab id gen' hoīo incursions nō debemus in posterū formidare. eo
tegita hūaniter. ita liberali tanto cū honore (vt estis hoīes nō tam
natura et morū bonitate insita q; summa eruditōe ad beneficētā et
hūanitatē p;ensi) tractastis me. atq; meos toysphi/
lomoysos. vt a māsuetorib; id musis iure meritissimo obtinueris
q; in albū bene meritorū de se reponere. atq; ad posterū itē trāsmi-
tere si vossint studeant. atq; in plentia hoc opusculū de arte metrica
vob nūcupatim dedicant qd eo vob grati. eē d; q ea oia q ad me-
try strucrū ter sum. z carmen et elegans cōponendū speceant. nō
spud aliū quenq; copiosius inueniendū existimo. illā cū sepe p;uar
lectionib;. iā ammos nouē p;fessus sim arte versificādi. nihilq; omi-
sism qd ad hāc arte spectare videref. mei discipuli me inīcio ea que
eis dictauit ex Maturantio Pompilio Laurēto coquino p;cepto/
re meo apud Sarmatas. Item ex p;pria poetaz lectōne redegerūt in
vnū volumen. atq; p meo mancipio vndiq; disseminauerūt qua-
re cū in officio grāmatici et doctoris syllabar ac metry elegāta et
erq;litū dicēdi genus nō desideret. nihil imputauit in his q; auditores
agelerūt adeo vt in multis p;cepit Coquini in scansione Maturantij

E i

Regule

In generibz metrorz Seruū z Sulpitij ppriā ſpba reſumptſerim. ſz
m̄biſ apud alios inueni niſi forſan genera varia carminū qd nō ad
ditionibz ſanis z optimis meli reddiderim. adeo vt meo marte p/
prioribz labore ſedulaqz poctaz lectōe ſingulare adiuuentū ſtudioſis
adolescentulis pſtiterum. in eo igiſ beneficio. qd vt ſepe aī. nūc itez ali
q ex pre ſtudiū adolescentie inuare ſtudeo. in hac pre vob grās habere
detin. qbo vt in posterū rē grātā facere poſſim nullis vnḡ laboribz
parcā. Ualete z me venerabili collegio cōcanonicorū veftrorū om̄eſ
date. qbo p ſuis in me ſtudij atqz humanitatibz quicqđ in me eſt
ſtudij z induſtrie dico z deuoueo Itez valete

¶ De metrorz ſcansione

Scansio metro accidit. Et aut legitima metri in ſingulos pedes
diſtinctio z mēſuratio. Sic dicta. qz p pedes ipos tanqz p ſcalarū
gradus ſcandētes incedim. Un si vocalis vocalē v̄l. ſlonantē m.
vocal' ſequit. metru vitio daf. qz Cacoephaton h̄ eſt malū ſonū q ex
vocaliū z literē m. curſu fieret admittit. Sz tñ ſi metru ita instituit
vt inter ſcandendū z mēſurandū pedes. ſona m v̄l. vocal' elidi at
q obmitti poſſit minime vitio afficiſ. Et iō scansione collido tanqz
accidētes accommodata ē. Eui due ſunt ſpēs synalepha z etchliptis.

Synaloepha. ē vocalis aī vocalē poſite in ſcandēdo lubrica col
liſio. vt ibi apud Quidiū. Ludunt formole caſta eſt quā nemo ro
gauit. vbi colliditur ultima vocalis a in dictione caſta.

Echliptis. Et ſlonantē m cū vocali pcedenti collido atqz ſup
preſſio vt apud Tibul. Audendū ē fortes adiuuati p ver. Ubi m
cū vocali pcedente in dictōe audendū ſuppmif. Et ibi apud Hora.
in Satyra. Divo h̄ vitiu ē cantoribz inter amicos. Ut nūqz inducante
aīm cantare rogati. Iniuſſi nūqz deſiſtūt. Ubi legit in ſcandendo vi
ci. p vitiu z nun p nūqz. Ubi aduertendū ē qz ſona etiā ſola qn
qz collidit. Sz tñ apud veteres Lucilius Satyraz libro primo.
Quē neqz Lucan⁹ orūndi montibz taui. Duce p telo validis cer
uicis poſſit. Ubi ſp abīcīſ in dictōe montibz z in dictōe ceruicibz.
Suevius poeta in moreto Hoc genus arboris in platis ſiniibz
grāis. Differuere nouos fructus mortalibz dātes. vbi ſiniibz mor
talibz legit. Catul. Ad ſixus nr̄os. tu dabis ſuppliciū. vbi dabi le
gis. At illa nob̄ nō pcedunt nec temere viurpanda ſunt. Quādoqz
cū vocalis abīcīſ. vt in Latone. Succellus indignos. noli ſufferre
moleſte. vbi legit ſuccell. u. z. s. collidēdo. Et apd Ulr. Inter ſecos
iſſe viros z decernere ferro. Seneca aut̄ epi. lviū ſic legit. Ulr. In
ter ſe coiſſe viros z cernere ferro. Et addit qd nūc cernere dicimus.
Synpliſis ill⁹ vbi vſus amiliſſus ē. Et apd eundē Aut ouiū ſoetuo

De metro & scansione

aut vientes cuncta capelle. Et alibi Hic hamonesatus & rapta gara
mantide nympha. Est quoniam etiam in media dictione hanc due syllabas
in una coeant. ut Uir. ferreis eumenidum thalami. Et centum erat
claudunt vectes In ferri & erei e penultiima secundum excludit. Is h
raru est. Nam in illo Orphoea collio linea formosus apollo. deus gre
cus est hymnorum. ut orphi vultus orphoei. Ita enim in ditione his

orpheo orphoei per duas syllabas ut ei per syn
eris in i trahit grecum diphthongon In gratia sicut quae nostra in eis.
id est in eis desinit sepe ei due vocales in una transcurrit. ut apud Qui.
Non amor phedre nata est iniuria thelei. Et Uir. furtus pimethei
Et Ite in ditione propria. Non sic emonio salmonida mixta enipeo. Et
in accusatio miraf & hismarus orpheo. Clau. Theodosius puerus
aducit quod syneris theo. in una auertit syllabam. Sic & Lactan. du
odecies vndis irrigat oenem. Hic duodecim tetrasyllabum est. Sili.
in. vi. Letera sinuata glomerat sub pectore giris. Serenus. Ebite seu
salibus pig addere & tenui cuminu. ubi sinuata trissyllabum & tenui bisyl
labum legit & vobis sona fit. Finit preterea in exitu versus. Synaloepha. &
Echolysis quies superabundantes syllaba sequens versus a vocali irohat.
Uir. Ecce furens animis aderat tyrantibus omnibus. Accessum lus
strans. Et Aut dulcis multi vulcano tecoruit humorem. Aut foliis
vnde tepidi despumant aheni. Unde versus autem una syllaba ampliora.
Hymneti. id est superabundantes dicuntur. Hoc est etiam locum in
sapphico. ut Dora. Navigium vacce tibi tollit hinnitum. apta. ibi hin
nit scandit. Illud ite aduentendum in vocalium cursu non solum ultimam
precedens syllabam ut dictum est abici solere. ut Uirg. Et longum formose
vale vale inquit Jola. Et clamaret ut litus hyla omne sonaret. Et
hic Posthabita coluisse amo. hic illius arma. Dora. O & pavidum et
dulce rex meus. Uir. Credimus an quod amat ipsi sibi somnia finguunt. Et
hic Insule ioniae in magno. In quo oibus non sit collisio. Ita etiam apud
Uir. aeglo. iij. Et succorri & lac subducit agnis. & Qui. xv. me
ta. Hec helenum cecinisse penatigero aeneam. Nobis tamen he posuimus sunt
vitae. In predictis igit exemplis. Leuin pimo vale. la in sedo hyla. & le in
dicto insule natura longerone sequentur vocaliter corripuntur. quod non sit
collisio. Rorique quies vocaliter longa alia sunt in eadem dictione siue in
diversis immediate sequitur tetrahic ei vires suas. ut breuis fiat teste
honorato grammatico Servio. Ubi etiam notandum quoniam vel alia
vocalis integra dictio est ad metrum alia sequente vocali sine omni
collisione ponitur. Tibul. O ego ne possem tantos sentire dolores
Qui. O veniam tunc cum lacedemonia classe petebas. Ora. Tonsor licet
non commiserit o ego lenis. Sed diceret qui sit ramus in hoc carmine
Doratu. Quale vale cause ne titubes mandataque frangas. Proper.

E 5

Regule

Tu caue nostra tuo premissas carmina fassu. Laue corripit ultimā
naturali longam. et tamē nō sequitur vocalis. vi superius est dictū.
Dicendū fīm Seruiū qđ caue in eodē versu venit a h̄bo cauo. is
ere tertie p̄iugatois. nec hoc incōueniens apparet. qm̄ poete hm̄oi
ybis mō in sc̄a. mō in tertia p̄iugatōe v̄l sūnt. Sile ē illud Ulr.
in iiii. enī. Quotve dabus gemin⁹ cū litorē feruere late. Ubi illud
ybū feruere in tertia p̄iugatōe. ptulit. Silia sunt yba illa sequentia
Tergo. tergeo. stupo vel stupio. strido vel strideo. fulgo vel fulgeo.
olo vel oleo. p̄niuo vel p̄niueo. tueor et tuor. sono as. et sono sonis.
vno as. et vno is. sorbo vel eo. frigo vel eo. excello v̄l eo. Plura antīu
merat Prisci. li. viii. de p̄iugatōe. Perrarcha. xi. aeg. Hec sedes Ha
lathea tibi est qđ fulgere cernens. Ulr. Euroq; effulgere fluce. Uli
de etiā ultimā cor. vii. Hoc vide ne rursus leuitatē criminē damnes.
Et vale in dictō valedicere Qui. Idq; qđ ignoti faciūt valedicere
falcē. Itē lauo as are. et lauo is ere Hora. P̄hebe qđ rantho lauis am
ne crines. Ulrg. Luminis effossi fluidū lauit amne eruorē. In his
cōpositis sequētib⁹ aduerb⁹s. dehinc. deinde. deinceps. p̄inde collisio
in scandēdo fieri solet. Juue. Dehinc sermone pari p̄currif zc. vbi
in scandēdo dinc legif. Ulr. Si deinde effatus frondēti epa lauro.
vbi dindē legif. Idē. Incipe dameta tu deinde seq̄re menalca. Idē
Proinde tona eloq̄ solitū. vbi Hora. Redde age qđ deinceps risisti
pmia. Aliqñ nulla sit collisio. vbi dehinc disyllabum. ptulit. Sili.
Dira dehinc in bella ruit rapideq; resoluens. Et felius rufus. Et
chelys illa dehinc tenero qđ lustri in euo. Idē accidit in his trib⁹ ver
bis. Desit. deerit. deerat. Luca. Nō desit plato ieiunus vēditorū auro.
vbi scandit desit. Idē Quiq; suat multo nō deerit vulnere sanguis.
Juue. Pathicus tibi nūq; deerit amic⁹. Oui. Hoc ego qđ voci de
erat plāgēre replebā. Germanic⁹ cesar. Nō terris imbris post h̄ nō
flumina decrūt. Preire anteire et silia lub eadē regula stinent. Qui.
xiij. meta Nos aio quātoq; ratē qđ p̄pat anteit. et Prop. Tu patru me
ritas conare anteire securēs. Sz hec oia sine collisio poni etiam p̄nit.
Noi atinoq; dū et dīo abltio dīs. sic etiā ī et idē alterū i scandēces
excludim⁹. vt Dīq; iperū h̄ steterat. et dīs aliter v̄lsum Legit tū
qñq; etiam bisyllabū sicut dī p̄ma correpta. Catul. Nō ita me dīj
ament quicq; referre putau. cui et huic monosyllaba interdum sunt
Ulr. cui vir attollens palinurus lumina satur. Sic etiam alicui.
Oui. iiii. trist. cur q̄ties alicui charte sua vincula dempli. Itē Huic
cepto faueas Juppiter alme meo. Ulrg. Huic p̄inx sicheus erat
Aliqñ nō sz disyllaba sunt. Albinus Ille cui temis capitolia cella
trūphis. Manilius li. iiii. Sic erit et sorores fugienda petenda eius.
Sat. iii. Sil. Letus huic dono videoas dare iura nepotes. Rustus

De metro y scandione

sextus. Finis huic gades septenaḡ gurgite vasto. Sic etiā ē de cui
libe. sicut re cui z huic. Horati. Quilibet argilla q̄duis imitabilis vda
Ei q̄q̄ dūs teste Prisci. monosyllaba ē. sicut cui z huic Idē tñ dñe
cā fit. ne sez interiectio puteſ. Duaz tñ q̄q̄ p Dieresim syllab aruz
coperiſ. z tunc e syllaba corripit. vt apud Juue. sa. v. Ire viā pgant
et eidē incubere secte. Preterea hoc sepiſ etiā in ɔpositis a phēdo ac
cidit telle Quinti. vt reprehendo v̄l reprehendo. Terentianus. Hax si
nulla c̄species deprensa magistri. Heu q̄q̄ monosyllaba dictio dis
syllaba repit. Uir. Heu quā pinguis macer ē mihi taurus in arno.
Hora. Heu quātus equis quātus adeſ viris. Subtrahit z i in co
positis a semi sequēt vocali. vt semianim⁹. semi⁹ homo. semi⁹ stus.
Qui. Frigidior glacie semiamifq̄ fui. Uir. Semihomis caci facies
qua dira tegebatur. Qui. Semiūllaq̄ facē vigilata nocte viator. Ill
lud q̄q̄ aduertendū qd̄ v. positiū post s. q. et g. sequēt vocali. in ea
dem syllaba euanescente z vim literē amittere z scandēdo excludi. vt
lingua. aqua. suadeo suavis. Uir. Guadet em̄ velana famē. Et q̄
bus acer eris in plia suetus. Legit tñ in Theba. Sta. Imo agite z
positis quē vor. inopina sualist. Hora. Lū mihi no tm̄ sursq̄ ferēcq̄
sucte. Luca. Fundit ab extremo flatus aquilone sueuos. Ubi suete
sualist suctos trissyllabae sunt. z sepe alias. Sz in carmē tantū poetarū
licentia. Illud q̄q̄ te nō fugiat. m. sequenti vocali apud vetustissi
mos nō sp̄ excuti. sc̄uevis Ennius. insignita fere tñ millia milituz
octo Idē z apud iuniores usurpatū ē alpirata p̄cipue vocali sequē
te. Juue. Cuiendū ē recte tum ppter plurima tñ his. Licet h̄ ranissi
mū sit. Nec te lateat q̄ q̄. I. v. v. iunctū in p̄ncipio syllabae alicui
vocali v̄l sibipi vna efficit syllabā ɔsonās ē. vt ianua. vates. uno.
vinū. vultus. I aut ɔsonans inter duas vocales posita vim dupli
cis h̄ ɔsonatis. vt maia. troia. talis remanet in casib⁹ deducit p̄ di
minutōem recti v̄l ḡ. vt cui. huic. in vocādi casū. p̄terq̄ in ei dī
pnōis in q̄ vocalē addrām Hei interiectōis. Juue. Ire viā pgant
et eidē incubere secte. Lucre. tñ monosyllabū ei. ptulit li. vi. scilicet et
fluvius q̄ visus maxim⁹ ei ē. Inuenit z i. p̄ simplici ɔsonante posita
in illis. vt reice. reiecti. reiectus. z silib⁹ Prisciano auctore. Nonūq̄
amb̄ he ɔsonates dissoluunt p̄ dieresim a poes in vocales Uir. Ar
ma virū tabuleq̄ z troia gaza p vndas. Troia trissyllabū protulit
Martia. quoq̄. Cai. bissyllabum. ptulit. Si donare voces. pm̄t
tere hec dare Cai. Qui. Accipe pompei carmen deductum ab illo.
Pompei trissyllabū fecit. Tibul. Gramina nōnulli psoluenda deo
Persoluēda pentasyllabū facit. Nonūq̄ ex duob⁹ vna faciūt p syn
resim. Uir. Fixerit aeripedem cerū licet aut erimant. Quidius Zu
reus ille aries villo spectabilis aureo. Matili⁹ Phactonē patro.

E 14

De metryz scansione

curru p signa volantē. Ibi eripedē p aeripedem p syneresim dī fī
Diomedē. Alij autē volūt nō aeris pedes. sed en eos habuisse aut vir
tute currendi aureos quippe que nunq̄ defatigaretur Proinde nul
lam ibi est figuram contendunt.

¶ De figuris scansioni et arti metrice accommodatis

Metro figura accedit quandoqz. Dietersis. q syllabam in du
as dividit. vt dicitū ē. Uir. iij. aenei. Aulai in medio libabāt pocula
bachī. p aule. Syneresis. q duas syllabas in vñā ciungit. vt di
ctū ē. Juue. Nos miranda qdē sed nup scule Julio. Et Uarro. Cū
te flagrati dictū fulmine phaeton. atq Manli⁹ phaeontē patrio
curru p signa volantē. cū phaeton trissyllaba di
ctio sit. aetas in pma syllaba diphthongū aescōda p etim scribit⁹ et tri
um ē syllabaz. Ouid. in in. viij. meta. duaz fecit cum ait. dissimilēqz
āim subiit pater aeta relict⁹. Et acdon trissyllabū sit bissyllabū Cal
phurni⁹. Uocale superat si turpior cdona bubo. Aphēresis. vbi sim
pler. p cōposito ponit. et syllaba auferit a principio. Qui. j. meta. Po
ne metū dixit nunq̄ tibi cā doloris. Ibi pone ponit p cōposito de
pone Prothesis. vbi cōpositū p simplici ponit. aut appositio lī
ad principio dictōis. teste Diomede Uirg. iij. aenei. Arduus arma
tas medīo in moenibz astans. astans p stans ponit. Syncope. ē
ablatio te medip dictōis. vt dixi. p dixisti. Qui. Et q̄tēs raro dux
ti suspiria motu. vbi duxi p dixisti. Epentesis. q cōtraria syncopē.
Ora. fingere cinctutis nō exaudita cerbegis. vbi cinctut⁹ p cinc
tis ponit. Apocope. auferit q̄nq vltimā syllabā. Uir. iij. aeglo.
Claudite iā rinos pueri sat prata biterūt. vbi sat p satis p Apoco
pen aut Aphēresis ut aliū dicit. Paragoge. cōtraria apocope ad
dit in ultimo syllabā aut literā. Uir. j. Seor. Sin macule incipiēt
rutili imiscer igni. Immiserier p imisceri ponit. Ectasis. ve
st Diome. ē extilio q̄ sit cū correpta cōtra roem p licentia. pdicūt. vt
exerceat Diana choros. Diana pma breuis hic pdicūt. Systole. est
correptio cōtraria hectas. vt vtremqz fidena hic pma corripit
q̄ lōga ē. Sz hec figura vt Seruini in. viij. scribit. nō dñ fieri sine exem
plo. h̄ ē possim⁹ vt exēplo poetaz. fingere aut ad illo exēplar nō
licet. Antithesis. est literē comutatio. vt Impete nūc vasto p ipē
tu. et olli p illi. Parallage. ē cū alia q̄ detet ppositio ponitur. vt
eui tantū te te licuit. p in te. Ueteres solebat aliqd p pthēsim dicti
onibz apponere. vt in reliquie et religio. Nā cū l simplici scribātur
sitz et vocalis cor. natura. plus tñ gral geminat Uir. Troas reliq
as danaū zē. Idē. religione patrū. et Junenal. Induperator pro im
perator ponit. Sunt et alie figure sz nō ē mēs mee in illo opusculo
Uelle vel posse comprehendere omnia